

KLÁRA TRSKOVÁ / 4. 8. 2020

Právo silnějšího ve filmu

Pasták

Film *Pasták* Hynka Bočana zobrazuje mechanismus fungování mezilidských vztahů mezi mladými muži, kteří se ocitli na samém okraji československé společnosti. Spojuje je chudoba, sociální vyloučení, absence rodičů a chování na hraně zákona. Zároveň jsou někteří z nich mentálně retardovaní, nezvládají čtení, psaní a provádění základních početních operací.

Do pražského ústavu v domě U dobrého pastýře (od jeho domovního znamení odvodil autor literární předlohy Karel Misař přezdívku „pasták“) přichází mladý učitel z venkovské školy. V předchozím pedagogickém kolektivu měl problém s autoritami, což mu na okrese vysloužilo umístěnku v „pastáku“, kde by nikdo dobrovolně učit nechtěl. V ústavu má vzdělávat mladistvé delikventy, kteří ještě nemohou být zavřeni do klasického vězení. Po překonání počátečního šoku ze surovosti ústavu chce učitel navázat s chovanci lepší vztahy. Snaží se k nim přistupovat s nenucenou dobrosrdečností a ignoruje varování starších zaměstnanců, kteří jsou vůči chlapcům a priori nedůvěřiví.

Režisér snímku rychle střídá nadějně a bezvýchodné polohy filmu. Přechody mezi scénami, které zachycují učitelovu deziluzi s krátkými záblesky porozumění, když mu chovanci vychází vstříc a pomáhají mu, vede hudba Vladimíra Klusáka. Během procházek Prahou se učitel setkává se zástupci většinové společnosti – návštěvníky umaštěných jídelen a unavenými štamgasty z pražských putyk. Ve snímku jsou vykresleni tak odpudivě, že ve srovnání s nimi nakonec násilní zlodějčci z pastáku vypadají jako o něco lidštější bytosti.

Chovanci ústavu si v uzavřeném prostoru vytvářejí vlastní hierarchie, které musí vychovatelé (či spíše jen dohlížitelé) tiše respektovat. Konflikty si chlapci řeší sami

mezi sebou a platí zde pouze zákon silnějšího. Svou pozici ve skupině si každý z nich musí denně obhajovat drsným jazykem, brutálními fyzickými tresty a šikanou. Jen potud je zaručen plynulý chod a řád ústavního modelu. Ve snímku je zachyceno také zasvěcování nováčků, kteří jsou do skupiny budoucích trestanců násilně začleněni, například amatérským tetováním. Díky nucenému pobytu ve skupině se staršími a zkušenějšími chovanci ústavu si postupně osvojují kriminální chování, které potom definuje jejich budoucí život za zdmi ústavu. Státním aparátem zamýšlená nápravná a výchovná funkce polepšovny se pak míjí účinkem, protože v agresivním prostředí ústavu se děje přesně pravý opak.

Když učitel svými zásahy naruší vnitřní hierarchii mezi chovanci, chlapci se začnou chovat nepředvídatelně. Učitelův osamocený pokus o lidské jednání s dětmi traumatizovanými ústavní „péčí“ nakonec dopadne neúspěšně a snímek má tragické vyústění. Pedagogovu smrt má ale vlastně na svědomí samotný systém nepromyšleného přidělování pracovních umístěnek, protože učitel do ústavu nastoupil bez jakékoliv předchozí přípravy.

Snímek Hynka Bočana svým zpracováním jen akcentoval kritiku systému ústavní výchovy, která se nachází již v literární předloze spoluautora scénáře Karla Misaře (jeho novela s autobiografickými rysy má stejnojmenný název *Pastřák*). Bočanův film nemohl být z politických důvodů dokončen v roce 1968 po skončení natáčení a na své uvedení si musel počkat až do roku 1990.

Film si můžete pustit online [zde](#).